

HOLMI

XIX. évfolyam 7. szám

2007. július

Szerkeszti: Réz Pál (főszerkesztő),
Radnóti Sándor (bírálat), Várady Szabolcs (vers), Závada Pál (széppróza),
Fodor Géza, Szalai Júlia, Voszka Éva

Szerkesztőbizottság: Bodor Ádám, Dávidházi Péter, Domokos Mátyás,
Göncz Árpád, Kocsis Zoltán, Lator László,
Ludassy Mária, Nádasdy Ádám, Rakovszky Zsuzsa.
Tördelőszerkesztő: Környei Anikó. A szöveget gondozta: Zsarnay Erzsébet

TARTALOM

- Rakovszky Zsuzsa*: A hold a hetedik házban • 831
Rába György: Hitvány számok • 847
A csendélet bűbája • 847
Kun Árpád: Fogadtatás • 848
Beszélgetés az anyjával • 848
Kérdések a nagypapához • 849
A főztöd • 849
Sumonyi Zoltán: Üvöltés Márai Sándorért • 850
Blum Tamás: Menetrend (II) • 852
Spiró György: Hubay Miklós és a
„jól megcsinált darab” • 871
Horváth Elemér: egy bevándorló lincoln
ünnepen • 876
fénykép trópusi erdőből • 876
Varga Katalin: A kutya vacsorája • 877
Babarczy Eszter: Itáliai utazás • 877
Halasi Zoltán: Merítés • 884
Jónás Tamás: Önfeledten • 886
Radnóti Sándor: A filozófiai bolt • 887
Váradi Péter: Az első város • 902
Kihallgatás az éjjeli körúton • 903
Lackfi János: Rocky • 904
Fisli Éva: A halef • 909
Erdélyi Ágnes: Vallás és erkölcs kapcsolata
a „Vallásszociológia”-ban • 911
Alexis de Tocqueville emlékirataiból
(Ádám Péter fordítása) • 931

FIGYELŐ

- Báthori Csaba:* Összeért idők (Gergely Ágnes: Útérintő) • 944
- Féja Endre:* Találtam egy könyvet (Török Sándor: A hazug katona) • 952
- Radnóti Sándor:* Szabadság a jelenségben (Friedrich Schiller: Művészetfilozófiai és történetfilozófiai írások) • 954
- Havasréti József–Beck András:* Két bírálat egy könyvről (Forgács Éva: A Duna Los Angelesben) • 956
- Alföldi Róbert:* Darvas Iván (1925–2007) • 970

Megjelenik havonta. Felelős kiadó: Réz Pál. Vörösmarty Társaság
Levélcím: HOLMI c/o Réz Pál, 1137 Budapest, Jászai Mari tér 4/A
Terjeszti a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt. és a regionális részvénytársaságok
Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág
Előfizethető közvetlenül a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján,
Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál
(Bp. VIII., Orczy tér 1. Tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp. 1900)
További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu
Előfizethető még postai utalványon Závada Pál címén (1092 Budapest, Ráday u. 11–13.)
Előfizetési díj fél évre 2500, egy évre 5000 forint, külföldön 50, illetve 100 euró
Tördelte: Kardos Gábor. Nyomtatta az ADUPRINT Kft. Vezető: Tóth Béláné

A HOLMI honlapja: www.holmi.org

ISSN 0865-2864

Rakovszky Zsuzsa

A HOLD A HETEDIK HÁZBAN

Még sötét volt, amikor elindult az állomásra. Előző este későn feküdt le, nemigen alhatott többet négy-öt óránál. A vonaton, fejét az üléseket elválasztó fejtámlának vetve, el-elszundított, hogy aztán újra meg újra felriadjon arra, ahogy egy-egy döccenésnél támasz nélkül maradt feje előrecsuklik. Egyszer arra ébredt, hogy a fülkében már nem ég a villany, és az ő oldalán, a vonatablak üvegén ott úszkál az égővörös napkorong átlátszó tükörképe a foltosan behavazott szántóföldek fölött, hogy aztán végleg eltűnjék egy kanyarban. Mire legközelebb fölébredt, már fakó nappali világosságban zötykölődtek, meg-megállva a Monarchia idejéből itt felejtett, hámló vakolatú állomásépületek mellett. Megint elaludt, és a következő pillanatban zsúfolt, trópusi hőségben fuldokló nagyváros utcáján ténfergett, pálmafák és tarkán öltözött emberek között. Á.-val volt találkozója ebben a városban, valamilyen vendéglőben vagy szállodában, amelynek a nevére nem emlékezett. Főlírta ugyan egy darab papírra, és a cédulát ott szorongatta a kezében, de a betűk sehogyan sem akartak értelmes szóvá összeállni, csak a szókezdő nagy T betűt látta tisztán. A helybeliek viszont, furcsa módon, amikor útbaigazítást kérve némán odanyújtotta nekik a cédulát, szemlátomást azonnal megértették, mit keres, és elzárkózó, kedvetlen arccal valamennyien egy irányba mutattak, egy keskeny, régimódi házakkal szegélyezett utca felé. Elindult az utcán: a házakat egy idő után alacsony és rozoga, fából eszkábált építmények, holmi fészkerfélék váltották fel. A keskeny előkertekben szemét, lábatlan fotelek és lyukas fenekű lavórok heverték egymás hegyén-hátán. Végül elért az utca végére: itt már a nyílt mező kezdődött, mindössze egyetlen egészen alacsony épület állt még kissé elkülönülve a többitől, alig nagyobb egy kutyaólnál. Az épülettől nem messze, neki háttal, egy kerti asztalnál alacsony nőalak tett-vett melegítő fölé húzott rövid, kifakult pongyolafélében. Nyilván ez lesz az a vendéglő, az alacsony nő pedig talán a tulajdonosa, gondolta, és most hirtelen a vendéglő neve is eszébe jutott: Thanagria, így hívják. Ez a deszkabódé lenne az, furcsálkodott, és odalépett a nőhöz, aki abbahagyta a tevés-vevést, és föl nézett rá. Fialtal kínai vagy talán japán nő volt, széles arca komoly és kifürkészhetetlen. Ő kimondta Á. nevét, tétován, mert érezte, hogy valami nincsen rendjén, de nem tudott rájönni, mi lehet az. Azt várta, hogy a nő csodálkozni vagy tiltakozni fog, de az csak némán bólintott, és az alacsony bódé felé mutatott. Ő elindult a bódé felé, az „ez az egész valahogy nincsen rendjén” érzése mint valami harsogó, fináléjához közeledő szimfónia örvénylett a fejében, és amikor lehajolt, hogy beférjen az alacsony ajtónyíláson, a szimfónia hirtelen csengve-bongva eljutott a csúcspontjára, és ő már tudta, mi az, ami nincsen rendjén: Á. nem lehet ebben a kutyaólszerű bódében, hiszen meghalt, és ő éppen a temetésére utazik! A következő pillanatban a vonat megint nagyot döccent, neki megint előrecsuklott a feje, és amikor kinyitotta a szemét, a piszkos ablaküvegen át meglátta Á. szülővárosának hosszan elnyúló, vörös téglás állomásépületét.

Úgy beszéltek meg G.-vel, hogy az állomáson találkoznak. E. a vonatajtóban állva aggodalmasan pásztázta tekintetével a peront, de nem látott senkit, akiről föltételezhette volna, hogy G. az (több mint húsz éve nem látták egymást). G. annak idején vál-

lára eresztve vagy tarkóján kontyba összefogva viselte rengeteg haját, klasszikus vonalú arcéle a plakátokon orgonaágot szorongató vagy békegalambot eregető lányokéra hasonlított. A nagy óra alatt cingár, fekete kabátos kis figura integetett hevesen: rövidre nyírt őszülő haja és barnára cserzett arca E.-t hajdani élénk, tetterős és gunyoros tornatanárnőjére emlékeztette. „Sári néni?” – kérdezte kis híján hangosan, de ekkor szerencsére a fekete kabátos kis alak, aki időközben fölhagyott az integetéssel, hogy nagy táskájában cigaretta után kotorásszék, alsó ajkát előretolva nagyot fújt, és kifordított kézfejjével végigsöpört a halántékán. Ezzel a mozdulattal szokta valaha loboncos haját hátrasimítani a homlokából. Most, hogy újra látta, hirtelen megpillantotta a régi G.-t ebben az újban, elmosódottan, mintha vastag vízrétegen keresztül látná.

– A koszorú a csomagtartóban van. Akarod megnézni? – kérdezte G., amikor odaértek a mellékutcában parkoló kocsijához. Az autó nagy volt, fényes és sötétzöld, és E. egy pillanatra elcsodálkozott rajta, hogy ez a hatalmas jármű engedelmeskedik a kicsi G.-nek. – Szalagot nem tettem rá – mondta G. a koszorúra utalva. – Nem tudtam eldönteni, mit írassak rá.

E. szeme előtt egy pillanatra megjelent a „Volt feleséged” felirat, merészen megdőlt ezüstbetűkkel a fekete krepp-papíron, és igazat adott G.-nek. G. parányi lábfeje valamit megnyomott odalenn, és az autó meglepően simán megindult a behavazott barokk házak között az úttest feketére tiport haván.

– Te mióta vezetsz? – kérdezte, mert mintha emlékezett volna rá, hogy G. annak idején, réges-régen, valami fiók mélyén tárolta nagy nehezen megszerzett jogosítványát.

– Csak amióta elváltam – felelte G., és fél kézzel ügyesen újabb cigarettát rázogatót elő a dobozból.

Á.-t annak idején éppen G. jóvóltából ismerte meg. G. a kollégiumi szobatársa volt, vidéki, mint ő maga, de egy másik városból jött, ahol ő még sohasem járt. Egy alkalommal a kollégium alagsorában üldögéltek: ott működött a filmklub, ahol filmtörténeti klasszikusokat, sőt néha még félig-meddig tilalmas, nyugati filmeket is lehetett látni. A vetítés már megkezdődött: valami réges-régi némafilm ment. A vásznon a hősnő tragikus, sötét szemét esedezve fordította az ég felé, miközben gömbölyű kezét tördelte szaggatott mozdulatokkal, majd sarkon fordult, és hegyes, sietős kis léptekkel kikacsázott a látóterükből. G. egyik kezével közelebb húzta a gólyalábon álló fém hamutartót, a másikkal odaintetett valakinek, aki néhány sorral előbbre éppen helyet keresett.

– Ez a srác? Ő is t.-i. Egy évvel járt fölöttem a gimiben – felelte E. kérdésére. A vetítés szünetében az egykori osztálytárs – széles, becsületes arc, fakó, jófiúsan hátrafésült, göndör haj, jóságos kék szempár – odabóklászott hozzájuk, és G. bemutatta. A keze egyébként meglepően szép volt, hosszú és keskeny (G. most arra gondolt, hogy szeretné még egyszer látni, aztán elhessegette magától a gondolatot).

Ettől kezdve Á. mindig melléjük ült a vetítéseken. Néha összetalálkoztak a liftben, egyszer pedig összeakadtak a Lordok Házának csúfolt önkiszolgáló étteremben, és Á., kezében a kétes tisztaságú bádogtálcával, odalavírozott mellé. Beszélgetni kezdtek, és rövidesen csak úgy ömlött belőlük a szó, mintha két dzsinn volnának, akik ezer meg ezer évet töltöttek magányosan, ki-ki a maga palackjába zárva.

Megtudták egymásról, hogy mind a ketten olvasással és képzelgéssel töltötték a kamaszkorukat. Á.-t aggodalmas és félszűs szülei beoltották azzal a bizalmatlansággal, amelyet ők maguk tápláltak az étellel szemben, szerelmi múltját, mint bevallotta, mindössze

néhány közös mozi és séta jelentette egy „pasztellszínű és szófukar” lánnyal, távoli rokonával. E., igaz, néhány évvel korábban, végigcsokolózott néhány tévéműsort a szomszéd fiúval, de ez a tapasztalat olyan kevésbé hasonlított mindahhoz, amit az olvasmányai és elalvás előtti képzelődései alapján elvárt volna, hogy úgy határozott, érvénytelenek tekintik.

Kettejük közül ő volt a bátrabb és elszántabb. Büszkén, alig szorongva elment egy nőorvoshoz – korábban soha nem járt nála, találmokra, a névtáblája alapján választotta ki –, hogy fogamzásgátló tablettát írasson föl magának, ami akkor még merész, már-már forradalmi cselekedetnek számított. Ezenfelül gondosan áttanulmányozta *A szerelem iskolája* című könyvet, amely pontokba és alpontokba szedett szexuális tanácsokat közölt furcsán kenetteljes hangnemben. Így aztán amikor először egyedül maradtak Á. kollégiumi szobájában, nem voltak egészen tanácstalanok. A sötétítő függöny sárgán derengő alkonyattá változtatta a kora délutánt, aranyszín fényben ázott a másik ágyon az ismeretlen szobatárs összesodort alsóneműje, az asztalon halványan izzott a fél üveg traubiszóda. Egész idő alatt szólt egy ormótlan, szalagos magnó, a szalagon recsegős rádiófelvétel. „...When the moon is in the seventh house, and Jupiter aligns with Mars...” – énekelte egy csapat hozzájuk hasonló fiatal valahol a földgolyó túlsó felén, vélhetőleg farmerben, hímzett indiai ingben, marihuánás cigaretták és indiai füstölők csillagszórószerű, lassan hamvadó fekete pálcikáinak füstjében, olyan mozdulatokkal, mintha joggyakorlatokat végeznének álmukban (korábban valamilyen színházi újságban látott róluk egy ilyesféle képet). E. rövidesen úgy találta, nincs szüksége *A szerelem iskolájából* tanultakra. Úgy érezte, mintha a teste vevőkészülék volna, amely valamiféle földöntúli adó hullámhosszára van beállítva, és erről a túlvilági adóállomásról diktálná neki valaki a megfelelő mozdulatokat. Ezt a földöntúli harmóniát igaz, kissé megzavarta, hogy E. erősen náthás volt, és időről időre valamilyen maró folyadékot kellett az orrába csöpögtetnie, hogy levegőhöz jusson. Ahogy ott heverték egymás mellett a keskeny kollégiumi ágyon, minden sejtjükkel arra a bizonyos földöntúli adásra hangolódva, Á. E. fölé hajolt, egyik kezében a csöpögtető műanyag rudacskával, végtelen gyöngédséggel E. orrrlyukához illesztette a rudacska végét, és beadta neki az orrcseppeket. „Harmony and understanding, sympathy and trust abounding...”, énekeltek a távoli füstölők kódében álmatag joggyakorlatokat végző fiúk és lányok.

Úgy másfél évvel később E. egy reggel arra ébredt, hogy szerelmes az egyik tanárába – abba, amelyik a bibliográfiai alapismereteket tanította nekik. Ekkor már egy éve házasságban voltak, és együtt laktak Á.-val egy albérletben, amely olyan szűk volt, hogy ha megálltak a közepén, kinyújtott karjukkal jóformán a szoba minden pontját megérinthették. Reggelente együtt buszoztak be az egyetemre, délutánonként megvárták egymást valamelyik könyvtárban vagy eszpresszóban, hogy együtt vacsorázzanak állva a Jégbüfében vagy beüljenek egy önkiszolgáló étterembe. Eleinte kellemesnek és kalandosnak találta ezt az életformát, és örömet lelte az örökös együttlétben, de még egy év sem telt el, és E.-n egyre inkább valami homályos elégedetlenség vett erőt: úgy érezte, hogy az életének tulajdonképpen vége van, és soha többé nem történik vele semmi.

Erről a bizonyos tanárról – egyébként seszínű, zárkózott és savanyú ember volt, ritkuló hajjal és vastag szemüveggel – a csoporttársai előszeretettel gyártottak gonosz vicceket, mert nagyon komolyan vette ezt a szerinte méltatlanul mellőzött, mindenki más szerint teljességgel érdektelen tantárgyat, és igen szigorúan számon kérte a kettőspontok, gömbölyű és szögletes zárójelék és társaik szabályszerű alkalmazását. Egy ide-

ig E. is osztozott a tanár és tárgy iránti általános ellenszenvben, de amikor egy alkalommal mégis sikerült hibátlan irodalomjegyzéket benyújtania, és a tanár szomorú szemé („Látja, megy ez magának, ha akarja!”) egy pillanatra majdhogynem gyöngéden állapotodott meg rajta, E.-t előtötte a forró szájalom hulláma. Úgy érezte, az ő hívása, hogy kárpótlást nyújtson ennek az igazságtalanul megbántott embernek, ha más-ként nem, hát legalább hibátlanul kettőspontozott és zárójelzett irodalomjegyzékek formájában. A tanár, úgy tűnt, méltányolja az igyekezetét, és idővel kialakult közöttük valamiféle szemérmes cinkosság, amely a tanár részéről erőltetett, csikorgó tréfálkozásban („Nna, talán kérdezzük meg X. kisasszonyt, ő itt hova tenné a zárójelet?”), az ő részéről pedig odaadóan figyelmes pillantásokban nyilvánult meg. Aznap reggel, amikor arra ébredt, szerelmes belé – valamit álmodott vele, hogy mit, arra már nem emlékezett, de az ébrenlét első pillanataiban még érezte az elvonuló gyönyör utolsó hullámát, és egész nap vele maradt valamilyen boldog és tárgyaltalan izgalom –, az élet hirtelen megint izgalmas és rejtelmes lett, mint régen, mint alig egy éve. Attól fogva valahányszor Á.-val szerelmeskedett, behunyta a szemét, és a tanárt képzelte a férje helyébe.

Ez a kettős hűtlenség idővel olyan súllyal nehezedett a lelkére, hogy úgy érezte, nem bírja tovább titkolni. Egyik este, szerelmeskedés után elhúzódott a férjétől, amennyire ez egyáltalán lehetséges volt a keskeny ágyon, a fal felé fordult, és fuldokolva zokogni kezdett. A döbbent, rosszat sejtő Á. egy darabig szelíden, aztán egyre ingerültebben kérte, hogy mondja meg, mi baja, de amikor látta, hogy E. ha akarja, sem bírja abahagyni a sírást, fölkelt, vizet hozott neki egyetlen, csorba szélű bögréjükben, és megittatta, mint egy kisgyereket. E.-t a hála és a bűntudat végre rábírta, hogy erőt vegyen magán, és csukladozva könnyített a lelkén. Amikor a vallomása végére ért, és fölne-zett, megkönnyebbülten látta, hogy a férje továbbra is jóságos tekintettel néz rá. Görscösen átkarolta Á. nyakát, az pedig sokáig, megnyugtatóan simogatta. Nem haragszik, mondta, nincs is joga hozzá, utóvégre is E. nem az ő tulajdona, és nem tehet róla, hogy azt érzi, amit érez. Ő maga is észrevette már egy ideje, mondta, hogy valami nincs rendben kettejük között, hogy E. megváltozott, de most, hogy tudja, mi volt ennek az oka, újra közel kerülnek egymáshoz, és csakis ez a fontos. Hajnalig beszélgettek, E.-t időnként újra elfogta a görcsös sírás, ilyenkor a férje átölelte, és olyan gyöngéd volt hozzá, mint egy nagybeteghez.

Másnap délelőtt kialvatlanul, de meghatott, már-már megdicsőült gyöngédséggel búcsúztak egymástól. Délután repesve szaladt a férje elé a könyvtár lépcsőházában, estként kézen fogva sétálgattak a környékbéli utcákban, a hétvégeken kirándultak a hegyekbe, és E., hogy a férje kedvében járjon, megpróbálkozott a főzéssel és a vasalással is, amit korábban soha nem tett. Ez a megújulás kapcsolatuknak mindössze egyetlen területét nem érintette: az ágyban már nem boldogultak *A szerelem iskolája* útmutatásai nélkül, és jóllehet ezek az útmutatások voltaképpen beváltak, E. többé nem földöntúli hullámhosszra állított vevőkészüléknek érezte magát ilyenkor, inkább valamilyen mechanikus szerkezetnek, kávéautomata-félének, amelyből a megfelelő gomb lenyomása után halk koppanással kiesik a műanyag pohár. És ami még rosszabb volt, ilyenkor mintha valamilyen mélyen eltemetett ellenségesség is éledezni kezdett volna bennük egymás iránt, nem tört ugyan a felszínre, de közel járt hozzá, és idővel megtalálta a repedéseket, amelyeken át beszivárgott nappali életükbe.

– Ne rágd a körmöd! – szólt rá élesen a férje, ha szórakozottan az ajkához érintette a mutatóujját (korábban tényleg rágta a körmét, de már leszokott róla). – Uralkodj

magadon! – szólta rá ugyanilyen élesen, amikor a hétvégi kiránduláson szomjúságról panaszkodott, és be szeretett volna ülni a közeli erdei vendéglőbe. – Nincsen kidobni való pénzünk! (Csakugyan elég nehezen jöttek ki a drága albérlet mellett az ösztöndíjuktól és abból a nem túl magas havi összegből, amit a szüleiktől kaptak). – Keserű a szád a rengeteg cigarettától! – mondta Á., és elfordította a fejét, amikor E. meg akarta csókolni. Máskor meg jelentőségteljesen a fény felé emelte a rosszul elmosott, csíkosra száradt vizespoharat, és egyetlen szó nélkül visszatette a mosogatóba. E., mivel bűnösnek érezte magát, nem merete hasonlóképpen kifejezni a haragját. A haragból így ködös és nyúlós nyomorúság lett, amelyben nehezen és reménytelenül vonszolta magát napról napra. A tanár egyébként a következő évben már nem tanította, és lassanként el is felejtette, hogy valaha szerelmes volt belé.

Míg a vonatban ült, gyötrelmes élességgel jelent meg az emlékezetében egy bizonyos szilvesztereste. Ez néhány évvel később történt, a tanár iránti szerelmére jóformán nem is emlékezett már. A szilveszteri buli egy hatalmas, régi lakás összes helyiségében zajlott, a magas mennyezetig érő könyvespolcok tövében, cigarettafüstben tengődő fikusok és ismeretlenek bekeretezett fényképei között, sőt, föltehetőleg a mellékhelyiségekben is, a hámló, rézkilincses ajtók mögött. Arra már nem emlékezett, hogyan kerültek oda, valami ismerősük hívhatta meg őket, feltehetőleg a háziak tudta nélkül („két emberrel több vagy kevesebb, az már nem sokat számít...”). A szűk és nem túlságosan tiszta konyhában átadták valakinek – talán a háziasszony volt, talán nem – a magukkal hozott, illedelmes selyempapírba csavart borosüveget, aztán belevetették magukat a szobákban hullámzó embersűrűbe, amelyben sehogyan sem sikerült ismerős arcra akadniuk.

E. egy darabig elveszetten téblábolt, és különféle könyveket huzigált ki találmra a könyvespolcra, majd egy oroszlánarcú, nagy termetű fiatal férfi intette magához. A férfi, feltehetőleg a házigazda, egy fotelben ült hátradőlve, hatalmas combját keresztbe vetette. Bal oldalán szemüveges, palacsintaképu lány kuporgott megdicsőült arccal egy kényelmetlen támlás széken. A jobb oldalán álló szék még szabad volt. E. pillanatnyi tétozás után leült rá. A házigazda (ha ugyan az volt) egyfolytában beszélt és dohányzott, két izmos karját átvette a két támlás széken, mintegy jelképes ölelésben egyesítve önmagát és az oldalán ülő két nőt. A cigarettát a jobb kezében tartotta, időnként E. válla fölött verte le a hamut egy kis kerek hamutartóba, amely egy ugyancsak kerek, alacsony asztalkán állt E. jobbján. A szavak is valahogy könnyedén és gömbölyűen hömpölyögtek elő a húsos oroszlánajakból, és mint megannyi léggömb lebegtek el a hallgatóság feje fölött. Beszélgetőtársa, éles arcvonású, szemüveges fiú, egy díványpárnán kuporgott vele szemben törökülésben (és talán éppen ezért a vitában is mintha alulmaradt volna). Ő is dohányzott (de ő a padlóra verte a hamut), és gyors, éles kis mondatokkal igyekezett meglékelni a házigazda léggömbjeit. E. valószínűleg már akkor sem figyelhetett túlságosan a beszélgetésre, most pedig már csak annyira emlékezett belőle, hogy a szemüveges sűrűn használta a „megalkuvás” és a „moralizálás” szavakat, és ilyenkor mindig csúnyán, kárörvendően elmosolyodott.

A férje egy ideig ott állt a közelükben, a falat támasztotta, töltögetett magának egy borosüvegből, és gondosan kerülte tekintetével a házigazda E. vállán nyugvó jobb karját. Később, talán már a bor hatására, beleavatkozott a daliás házigazda és gúnyosan mosolygó ellenfele szópárbajába. Éles hangon, már-már kukorékolva a gúnytól ronított neki annak a nézetnek, miszerint a másoknak okozott szenvedést utólag bármivel

is igazolni lehetne (mert mintha valami ilyesmiről folyt volna a vita). A házigazda és ellenfele lassan, álmélkodva fordította feléje a tekintetét. A házigazda kelleetlenül, de udvariasan valami válaszfélbe fogott, de a férje csak vállat vont, kissé báván, bocsánatkérően elmosolyodott, groteszk, szalutálásszerű mozdulatot tett a borospohárral, majd tekintetével továbbra is gondosan kerülve E.-t és a házigazda karját, eloldalgott a nagyobbik szoba felé.

E. kis ideig még ott üldögélt a házigazda hóna alatt, mert nevetségesnek érezte volna, hogy felpattanjon és a férje után szaladjon, és különben sem volt biztos benne, igényt tart-e Á. efféle látványos lojalításra. Egyébként Á. távozása után a vita amúgy is kifulladt, a résztvevők felálltak a székekről és a padlóról, innivaló után néztek, más csoportokhoz csatlakoztak, E. egy ideig ide-oda verődött a csoportok között, amelyek számára ismeretlen emberekről, zeneművekről és amatőr színházi előadásokról vitatkoztak, aztán Á. keresésére indult. Átfurakodott a másik szobában hánytorgó tömegen – itt harsány magnózene szólt, ráadásul valaki zongorázott is (hogy mit, azt nem lehetett hallani a magnetofontól), és sokan táncoltak, de Á.-t nem látta semerre. Átlépetett a földön ülők kinyújtott lábszárán, kinyitott egy ajtót, és a konyhában találta magát.

Odakinn nem volt egy lélek sem, csak mosatlan tányérok a mosogatóban, az asztalon hatalmas, még érintetlen, teli szendvicstál és néhány borosüveg a rozzant hűtőn. E. elvett egy uborkás szendvicset, és a fényképeket kezdte nézegetni, amelyek szinte teljesen beborították az egyik falat. Barnás tónusukból ítélve régen, valamikor a század elején készülhettek. Nők feltűzött hajjal, nyakig gombolt ruhában, mellényes és cvikkeres, szikár, bajszos férfiak, az asszonyok szigorú tekintetű, kopaszodó férjükbe karoltak. Furcsa módon egyikük sem mosolygott, mindenki komoly, száraz, méltóságos és nagyon felnőtt volt, még a matróruhás, jóformán kopaszra nyírt kisfiúk és a csipkegalléros, bársonyruhás kislányok is.

Tétován megindult, kilépett egy másik ajtón át az előszobába, kabátoktól roskadozó fogasok és csukott, keskeny fehér ajtók közé. Mindössze egyetlen csupasz villanykörte izzott halványan a pókhálós magasban. Találomra lenyomta az egyik rézkilincset, de az ajtó, amely mögött a fürdőszobát sejtette, nem engedett. „Foglalt!”, hallatszott egy ingerült férfihang az ajtó mögül, biztosan sokan próbálkozhattak már az ajtóval. Próbaképp lenyomott egy másik kilincset: ez az ajtó kinyílt, és mintha csak egy másik világba keveredett volna, ahol az események az álom sajátos logikáját követik, meglátta a férjét, amint egy szűk kis szobában, alig nagyobbban, mint a régi albérletük, egy díványon hasal, és egy piros fémernyős olvasólámpánál valamit olvas (az *Effie Briest* egy régi, német nyelvű kiadását, mint utóbb kiderült). A férje felnézett a könyvből, nem látszott rajta meglepetés, csak valamilyen jeges, szikrázó gyűlölet (az olvasólámpa fényében tisztán látta rajta a gyűlöletet, mintha valamilyen félig átlátszó maszkot viselt volna), amelyet ugyanolyan álomszerűen megmagyarázhatatlannak és mégis magától értetődőnek érzett, mint Á. jelenlétét ebben a véletlenül fölfedezett szobában.

– Befejezted? – kérdezte a maszk szinte viczorogva. – Mehetünk?

Miközben a reménytelennek tűnő feladattal birkóztak, hogy megkeressék az egymásra hányt kabátok közül a sajátjukat, eszébe sem jutott, hogy megkérdezze, mire vonatkozott ez a „Befejezted?” – ez a kérdés is mintha a jelenet álomszerűen magától értetődő abszurditásának része lett volna. Később, már odakinn, amikor az egyik sötét, hidegtől szikrázó mellékcucából befordultak egy másikba (távolról hallották a Körúton nyüzsgő tömeg kiáltozását és a trombiták túlkölését), megpróbálta kifaggatni a férjét, hogy került voltaképpen abba a szobába, és miért is haragszik rá, de a férje

mindössze egy-egy szót vetett oda neki foghegyről, összeszorított szájjal, szinte sziszegve a gúnytól.

Á. csak jóval később árulta el, hogy néhány percre, de az is lehet, hogy hosszabb időre, elaludt abban a kissozóban, ahol rátalált, de félálomban azért érzékelte, hogy valaki benyit, aztán káromkodva visszavonul. A káromkodó fiatal férfiban a házigazdát, a mögötte lappangó nőben pedig, akiből csak bizonytalan körvonalakat látott a félhomályban, E.-t vélte felismerni. Abban egy percig sem kételkedett, milyen céllal kereste föl a pár a kissozót (később még többen is próbálkoztak). Ott, a jeges és sötét utcán E. minderről semmit sem tudott, de – látva Á. haragos és megvető arcát, és mert a tanárügy óta nem sikerült megszabadulnia az állandó, bár most már tárgyaltan bűntudattól – mégiscsak szükségét érezte valamiféle öngazolásnak. Tétován hozzáfogott, hogy elmesélje, hogyan indult el a természetes házigazda hóna alól Á. keresésére. A férje egy darabig némán hallgatta, aztán hirtelen megtorpant, és szembefordult vele.

– Legalább ne hazudoznál összevissza! – sziszegte falfehéren, aztán rándított egyet a vállán, mint akinek tulajdonképpen már ez is mindegy.

Valahol a pályaudvar környékén járhattak, itt már sűrűbb volt a tömeg, az úttest túloldalán mocskos kis eszpresszó foghíjas fényreklámja villogott a sötétségben. Részeg fiúk és lányok csoportja jött velük szembe: félrehúzódtak a fal mellé, és ahogy a társaság elhullámozott mellettük, valaki kihajolt a vihogó és lökdösődő csoportból, és gúnyosan vakogó, pokoli hangon egyenesen a fülükbe trombitált. Még néhány másodpercig hallották a mutáló, gúnyos röhögést.

– Hazautazom! – E.-nek talán a pályaudvar közelsége sugallta az ötletet, bár egy villanásra eszébe jutott az anyja is, aki most egyedül ül otthon a tévé előtt, pulóvert köt, és a szilveszteri kabarét nézi.

– Most? Megőrültél?

A pályaudvaron megnézték a menetrendet: csodálatosképpen volt vonat aznap éjjel, igaz, csak hajnali négykor, több mint négy óra múlva. E. azt hitte, egy lélek sem lesz a váróteremben ilyenkor, de teli volt emberekkel. Testes, fejkendős asszonyok vállukra csukló fejjel alvó gyermeküket rázogatták fél karjukkal ütemesen, másik kezükben cigaretta, sötét tekintetű férfiak tárgyaltak egymással elmerülten, kucsmás öregember meredt maga elé ködös tekintettel – időnként a bekecse zsebéből lapos üveget vett elő, és meghúzta –, egy téstás képű, kerek fejű férfi pomponos sísapkában, a lécpadon végigdőlve aludt egy hálózsákkal betakarózva. A férje ott gubbasztott mellette („Csak nem képzeled, hogy itt hagyalak egyedül, ilyenkor?”), egyre csökkenő lendülettel bizonygatta, hogy ez az egész őrültség, és időnként elment, hogy forró kakaót hozzon az automatából, mert a váróteremben hideg volt, kihűlt dohányfüst és fűrészporszaga keveredett a szomszédos vécéből hullámokban érkező vizelet- és hányadékszaggal. Amikor kicsit kimentek szellőzködni, látták, hogy az állomás nagy órájának mutatója éjfélre ugrik.

– Boldog új évet! – mondta a férje furcsán elhúzott szájjal, és az övéhez koccantotta műanyag kakaós poharát.

Később két rendőr lökte be a váróterem ajtaját, vészjósló, hintáló léptekkel jártak körül, és személyi igazolványt követeltek a lécpadokon éjszakázóktól. E. egyre kétségbeesettebben kotorászott a táskájában a személyije után, nem mert felnézni a fölébe tornyosuló rendőrrre, de a szeme sarkából azért látta az egyenruha szürkés-kék feltjét, a kidülledő hasat és a húsos ujjakat, amint ütemesen dobolnak az övről lelógó gumiboton. A férje a másik, alacsonyabbik és bajszosabbik rendőrnek magyarázott valamit

hadarva, erőltetetten barátságos mosollyal, amelyet az nem viszonzott, amíg ő reszeltó kézzel rakosgatta ki a táskájából a váróterem padjára a pénztárcáját, a zsebkendőjét, a fogamzásgátló tablettáját, az olvasószemüvegét és a törött kupakú szempillaspirált, amelyetől ragacos és fekete lett az ujjja. A férje kihívóan átfogta a vállát.

– A feleségem! – vágta oda sziszegve, már-már támadóan a magasabbik rendőrnek éppen abban a pillanatban, amikor E.-nek a táska szakadt bélésében mégiscsak sikerült kitapintania az igazolványát.

Később, mert még mindig igen sok idejük volt, átmentek a foghíjasan villogó feliratú, mocskos kis presszóba. A férje vodkát rendelt, aztán még egyet. Furcsa módon bármennyit ivott is, nem kezdett el akadozni a nyelve, inkább nagyon is gyorsan, egyre gyorsabban beszélt, és csak abból, amit mondott, lehetett látni, hogy már nem józan. Azt bizonygatta, hogy amikor elvette őt, felelősséget vállalt érte, és megígérte E. anyjának, hogy vigyázni fog rá. (E. semmi ilyesmire nem emlékezett, ha mégis elhangzott valami efféle, legfeljebb holmi esküvői kedélyeskedés lehetett.) Ha most engedné, hogy E. elutazzon, mondta ünnepélyesen, ezzel megszegné az ígérését. A vonatot ilyenkor, éjszaka nyilván nem fűtik, és ha E. most elindul, egészen biztosan megfázik és megbetegszik. Ezért ha E. nem hagy föl azzal a szándékával, hogy még ma éjjel elutazzék, akkor ő, Á. is fől száll a vonatra, elkíséri Kelenföldre...

– ...És ott a mozdony elé ugrom! – hadarta diadalmasan, és komolyan, fontoskodva bólogatott hozzá, mint egy felnőtteket utánzó négyéves.

Mire hazaindultak, az utcákból már eltűnt a tömeg, csak nagy ritkán húzott el mellettük egy-egy taxi, vagy imbolygott szembe velük egy-egy magányos részeg. Az ablakok többsége is sötét volt már, csak elvétve villogott még némelyik függöny mögött a tévé szürkés fénye. Az úttesten szakadt papírtrombitákat hengergetett a szél.

Volt egy időszak, néhány évvel később, amikor pár hónapig nyugodtan, sőt derűsen éltek: valamilyen jótékony véletlen folytán mindkettejüknek ugyanabban az időben akadt valakije. E. barátja néhány évvel fiatalabb volt nála, és a nagyszüleinél lakott: ha E. éjszakánként kiosont a vécére, és nem sikerült zajtalanul becsuknia maga mögött az ajtót, tudta, hogy valahol odabenn, az idegen lakás belsejében, ahol ő még sosem járt, két ismeretlen, kíváncsi és aggodalmas öreg fülel és suttog megbotránkozva.

Á. barátjánőjét mindketten ismerték még a kollégiumból, apró természetű, éles eszű szemüveges lány volt, E. ízlésének kicsit izgága ugyan, de szemlátomást elég nagyvonalú és független ahhoz, hogy elfogadja ezt a helyzetet anélkül, hogy követelőzőtt és kizárólagossági igényeket támasztott volna. (Legalábbis így hitték mindaddig, amíg néhány hónappal később váratlanul férjhez nem ment egy vörösös hajú és szégyenlős mosolyú, langaléta skandinávhoz, akit magyarul tanított. Néhány héttel később E. és fiatal szeretője is szakított, mert ettől fogva E., valahányszor a nagyszülők lakásának cselédszobájában töltötte az éjszakát, semmi másra nem tudott gondolni, csak arra, vajon mit csinálhat Á. egyedül otthon, és elviselhetetlen büntudat gyötörte.) Ebben a néhány hónapban azonban valamilyen valószínűtlen, világ fölött lebegő békeességben éltek, mindenki rendkívül előzékeny, kedves és megértő volt mindenki mással szemben, és ideig-óráig azt hihették, hogy megtalálták a bölcsek követ, hogy sikerült legyűrniük magukban azokat a szívós, sötét indulatokat, amelyek az emberiség kevésbé szerencsés részét mások birtoklására és korlátozására ösztönzik.

„Nem agyag vagy téglá a szerelem,
nem csökken az mással megosztva sem!”

– idézte Shelleyt a művelt S., ők pedig cinkosan mosolyogva, sokat tudóan bólogtattak. Olykor kirándultak is, néha négyesben, bár többnyire inkább hármásban (E. fiatal szeretőjét valójában nemigen lelkesítette a szerelemnek ez a kollektív formája), színházba és moziba jártak, utána pedig beültek valahová sörözni, és megbeszélték a látottakat. Az éles eszű és kissé bőbeszédű S. ügyelt rá, hogy ezekben a vitákban mindig udvariasan E. pártját fogja Á.-val szemben.

Úgy két évvel azután, hogy a négyesük feloszlott, Á.-nak föl kínáltak egy állást szülővárosa kutatóintézetében, és ő úgy határozott, elfogadja. E.-nek döntenie kellett, vele tart-e vagy ott marad Pesten egyedül.

– Normálisan akarok élni! – ismételte megszállottan a férje, és undorral odébb tolt egy teli hamutartót. E. tudta, hogy ez mit jelent: úgy akar élni, ahogy a szülei, vagy majdnem úgy. (Á.-nak alig néhány hónappal korábban sikerült végre szakítania egy kolléganőjével, aki nem olyan könnyedén és derűsen fogta föl a helyzetet, mint a vidám és talpraesett S.: a szakítás után E. még heteken keresztül szedte ki a postaszekrényből és tette szó nélkül a férje asztalára az ijesztően vastag, dülöngélő óriás betűkkel megcímezett borítékokat. Megegett, hogy a férje egy telefonhívás után minden magyarázat nélkül elrohant otthonról, és csak másnap jött haza – E. sejtette, hogy ilyenkor ennél a kolléganőjénél van, de nem – vagy csak mellesleg – szerelmeskedéssel tölti az éjszakát, hanem azzal, hogy megpróbálja lebeszélni az öngyilkosságról.)

Közeledett az az időpont, amikor Á.-nak el kellett foglalnia új állását, de E. még mindig nem tudta eldönteni, vele tart-e. Egy alkalommal Á. két napra külföldre utazott valami konferenciára. Az első nap délutánján E. – éppen a Maggi levesport töltötte bele a forró vízbe a konyhában – hirtelen megdermedt: beléhasított a bizonyosság, hogy Á.-t soha többet nem látja. Lezuhan vele a repülő most vagy a visszaúton, vagy annak az idegen városnak a szállodájában történik vele valami, kigyullad az épület, vagy egyszerűen elüti egy autó – előugrik valamelyik a számtalan rémületes lehetőség közül, amelyek állandóan ott lappanganak a világ sima felszíne alatt. Minden órában bekapcsolta a rádiót, hogy meghallgassa a híreket – olyan biztos volt benne, mit fog hallani, hogy nem akart hinni a fülének, amikor a bemondó eljutott az időjárás-jelentésig anélkül, hogy bármiféle repülőszerencsétlenségről említést tett volna. Este, hogy a szorongás elől meneküljön, bekapcsolta a tévét: éppen egy úrhajó kilövését közvetítették élőben. A képernyőn harmincas éveikben járó, kellemes arcú férfiak jöttek szemközt mosolyogva és integetve, fura, fényes, csupa cipzár kezeslábasban, aztán egy nő is, szép arcú, sötét, hullámos hajú, valami tanárnő, ő is ugyanolyan fényes kezeslábasban, ő is mosolygott és integetett, mielőtt hátat fordított volna a nézőknek, hogy a többiek nyomában kissé meghajtott fejjel ő is belépjen az úrhajóba. Aztán az úrhajó kilövését mutatták: ahogy a fényes fémkúp egyetlen rántással kitépi magát a gravitáció karjaiból, és lángcsóvját magával vonszolva egyre feljebb fúródik a szürke égbe. Kiabálás, éljenzés, megkönnyebbült nevetgélés hallatszott, aztán egyetlen, döb-bent, hitetlenkedő sikoly, ahogy a fémkúpot hirtelen elborítottak a fehér lángok (a valóságban nyilván narancsszínűek lehetnek, de akkor még nem volt színes tévéje). Néhány másodpercig még tovább röpült fölfelé, aztán lángoló darabokra esett szét, és a darabok zuhanni kezdtek lefelé, mintha a megbántott Föld szándékosan rántotta volna vissza őket magához. E. kilépett az erkélyre, mert úgy érezte, odabenn nem kap levegőt. E. hogy föl nézett a szürkésrózsaszínben vibráló füstködrétegen át az elmosódó csillagokra, olyan erővel tört rá a szorongás, mint még soha: mintha az egész világegye-

tem készült volna rászakadni, hogy összelapítsa. A késő esti híradóban újra látta a lánggömbbé szétfeszülő fémtokot, de repülőszerencsétlenségről sem aznap, sem a másnapi hírekben nem volt szó. A férjének másnap négy óra körül kellett volna megérkeznie. Amikor még öt órákor sem volt otthon, megfogadta, hogy ha még egyszer élve viszontláthatja, elkíséri T.-be, és holta napjáig vele marad. A férje hat óra után ért haza: két órával később indult a gép – valami műszaki hibája volt, de szerencsére időben fölfelezték.

Amikor egyedül maradt a lakásban, megkönnyebbült. Az Á. elutazása előtti éjszakán, hosszú idő óta először, megint egy ágyban aludtak, és ő egész éjjel kétségbeesetten kapaszkodott a férjébe, még akkor sem eresztette el a kezét, amikor rövid időre sikerült elaludnia. Hajnal felé, amikor E. sírva ébredt rövid álmából, újabb, hat hónapos határidőben állapotok meg: ez alatt a fél év alatt kellett E.-nek végleg eldöntenie, követi-e a férjét T.-be. Másnap reggel, bár Á. arra kérte, ne tegye, kikísérte a vonathoz, és megint csak sírva fakadt, amikor a férje még egy pillanatra lelépett hozzá a vonatlépcsőről. Még akkor is sírt, amikor a vonat már eltűnt a kanyarban, ő pedig kifelé indult a pályaudvarról. De amint fölszállt a hazafelé tartó buszra, hirtelen olyan szabadnak és könnyűnek érezte magát, mintha egy rossz fogát húzták volna ki, vagy elgennyeyedt szálkát lökött volna ki a szervezeté. Arra gondolt, hogy mostantól azokon a reggeleken, amikor a szeretőjét várja – alig néhány hete kezdődött a kapcsolatuk, a szeretője nős volt, mindig délelőttönként jött, mert csak olyankor tudott feltűnés nélkül elsikkasztani egy-két órát a másik, „hivatalos” életéből – nem fogja többet idegesen tépkedni a fogával a zsebkendőjét, féltében, hogy Á. aznap otthon talál maradni. De valahogy most mintha a szeretője se lett volna már olyan fontos: az élet hirtelen kitágult, átalakult a váratlan lehetőségek kellemes dzsungelévé.

Az első időkben még sűrűn leveleztek, és a férje mindig meglátogatta, valahányszor hivatalos ügyben, havonta, hathetente, Pestre kellett utaznia. E. örült ezeknek a látogatásoknak, de félt is tőlük: ilyenkor mindig újra átélte az elszakadástól való szorongást és a válás fájalmát, majdnem ugyanolyan erősen, mint a legelső alkalommal. Ez annál is furcsább volt, mivel a köztes időszakokban továbbra is olyan könnyűnek és szabadnak érezte magát, mint az Á. elutazása utáni első félórában, amikor hazafelé tartott a buszon.

Letelt a hat hónapos határidő, de valahogy egyikük sem hozta szóba. A levelezés és a látogatások megritkultak, de azért folytatódtak. E. elpanaszolta Á.-nak: a szeretője azóta, hogy ő egyedül maradt, megrémült, és érezhetően hidegebb hozzá. Á. pedig, kicsit zavartan, elmesélte, hogy újra találkozgat azzal a bizonyos régi, „pasztellszínű és szófukar” ismerősével: az illető azóta sem ment férjhez, és néha eljárnak együtt ide-oda. – Lehet, hogy arra foglak kérni, adjuk be a válópert... – mondta egy alkalommal bocsánatkérően nevetgélve.

A válóper után E. kisebb lakásba költözött. Ez a lakás messzebb volt a városközponttól, mint a régi, és Á. itt ritkábban látogatta meg: rendszerint csak egy napot töltött Pesten. Legfeljebb annyi ideje maradt, hogy együtt ebédeljenek valahol a városban: ilyenkor ömlött belőlük a szó, mintha két dzsinn volnának, akik ezer meg ezer évet töltöttek magányosan, ki-ki a maga palackjába zárva. E. elmondta mindazt, ami magányos délutánjain és estéin megfordult a fejében, és amiről a szeretőjével nem volt alkalma beszélni rövid együttléteik alatt. Á. a fiáról mesélt, gyerekbetegségekről, elködorgott és megtalált macskákról meg a munkájáról. Néha, kedvetlenül, a házassá-

gáról is: amióta a fiuk megszületett, a „pasztellszínű és szófukar” I. csöndes kedvetlensége mögül sötét, eszelős féltékenység bukkant elő. Féltékeny volt mindenre és mindenkire, Á. munkájára, a kollégáira, E.-re, akit csak hallomásból ismert, és amikor a talpraesett S., aki időközben elvált a szégyenlős mosolyú skandinávától, és komoly újságírói karriert futott be odakinn, egy képeslapot küldött Á.-nak valamilyen egzotikus nyaralóhelyről, a sápadt és törekeny I.-be egy sivatagi démon ereje költözött, és módszerezen szétverte Á. lemezjátszóját a hangfalakkal együtt.

Azért megesett, hogy Á. otthon is meglátogatta, sőt az éjszakát nála töltötte, igaz, csak egyszer. E. éppen szakított a szeretőjével (ez talán a második vagy harmadik lehetett a szakítások hosszú sorában), és amikor megszólalt a telefon, már órák óta mozdulatlanul ült az egyik kényelmetlen fotelben, és kisírt szemmel meredt a kék szőlőleveleket ábrázoló tapétára. Nem szerelmeskedtek – Á. felesége éppen újra gyereket várt, „...és különben is...” – mondta Á. fáradtan. Amikor hajnal felé megpróbáltak aludni egy keveset – ebben a lakásban nem is fért el egy ágynál több –, csak feküdtek egymás mellett, aztán E. Á. karjára hajtotta a fejét, és végre sikerült elaludnia.

E. ekkoriban gyakran azon kapta magát, hogy valahányszor arra gondol, mi lesz vele öregkorára, nem a szeretőjét látja maga mellett ezekben a képzeletbeli jelenetekben, hanem Á.-t. Elképzelte, hogy egymás közelében élnek majd, rendszeresen együtt ebédelnek, hosszú sétákat tesznek az őszi erdőben, vagy rossz időben a szobában üldögélnek és teáznak (hogy a „pasztellszínű és szófukar” I. hogyan és hová fog majd eltűnni a kellő pillanatban, ennek a kérdésnek az eldöntését bizonytalan időre elodáztatta). Öregségükre mindketten megszabadulnak majd a sexualitás démonától, gondolta, amely sose volt része valódi énjüknek, hanem mint valami vámpír élősködött rajtuk, és nem marad más bennük egymás iránt, csak a tiszta, egyértelmű szeretet.

Egyik este a tévé előtt ült, és nézte, ahogy a narancsszín kezeslábasba öltözött fiatal férfiak és nők – a harmincas éveikben járhattak, és E. ezt a korosztályt most már fiatalnak érzékelte – mosolyognak, integetnek, majd hátat fordítanak, és egymás után kisé meghajtott fejjel eltűnnek az úrhajó ajtajában. Ezúttal nem volt sikoly, se lángok: a fémkúp a ritkuló levegő egyre újabb és újabb rétegeit furta át akadálytalanul, míg el nem nyelte a feketeség (csak tizenhárom nappal később zuhant az óceánba, mert a kilövés diadalmas pillanatában megsérült a burkolata). E. arra gondolt, hogy talán éppen most halad el a feje fölött, a várost beborító rózsásszürke füstködréteg fölött a fagyos, fekete magasban, amikor megszólalt a telefon.

Néhány másodpercig csönd volt a kagylóban. Már éppen le akarta tenni, amikor meghallotta, hogy valaki megköszörüli a torkát a vonal túlsó végén.

– Szia – mondta tompa, távoli hangon a férje.

E. kicsit csodálkozott, mert Á. máskor csak délelőttönként szokta föl hívni, a munkahelyéről, este legfeljebb olyankor, ha hivatalos úton volt valahol.

– Szia! Hol vagy? – kérdezte, mert arra gondolt, talán most is valahonnan a világ túlsó végéről hívja, New Yorkból vagy Tokióból.

– Itt lenn a ház előtt – felelte Á. – Mármost a saját házunk előtt – helyesbített kicsit élénkebben, aztán megint az előbbi távoli, tompa géphangon hozzátette: – Rákom van.

Aznap éjjel kutyákkal álmodott: egész falka kutyát tereltek láthatatlan személyek egy épület felé, ahol – ezt valahonnét a szokásos, megmagyarázhatatlan álombeli bizonyossággal tudta – el fogják pusztítani őket. Ő ott ült az épület falának tövében vala-

mi padkafélén. Az egyik kutya hirtelen kivált a tömegeből, odaszaladt hozzá, az ölébe tette a lábát, és jóságos, kék szemével könyörögve nézett föl rá. Ő fölkapta a kutyát, és szaladni kezdett vele, bele a vakvilágba. Találomra belevetette magát az egymást követő sikátorokba, és ahányszor befordult egy sarkon, kissé föllélegzett, remélve, hogy a láthatatlan üldözők most végre nyomukat veszítették. Vasúti sínekhez értek, messziről látta, hogy le van eresztve a sorompó. A sínek innenső oldalán, hosszan elnyúló, lapos gyárépületben – arra a gyárra emlékeztetett, ahol az anyja dolgozott valaha – valami egyenruhások igazolványt vagy útlevelet követeltek tőle. „A kutya papírjait is kérem!” – szólt rá ellentmondást nem tűrő hangon egy magas egyensapkás, nyilván a csoport vezetője. Vontatottan kotorászott a táskájában, hogy időt nyerjen, aztán, mert úgy érezte, nincs veszítenivalója, lesunyit fejével találomra az egyensapkás kezébe nyomott egyet a táskájában őrizgetett sokféle papiros közül, talán egy könyvtári olvasójegyet. Várta a dühödt tiltakozást, és hogy visszatoloncolják a sínek innenső oldalára, de az egyensapkás helyeslően, jóakaratóan bólintott, az egyik egyenruhás pedig a helyiség túloldalán kilökött egy súlyos vasajtót, és a következő pillanatban már kinn is voltak a sínek túloldalán, a hegyre futó utca tövében. A kora hajnali félhomályban az előkertek fenyőfái feketén rajzolódtak a hamuszürke égbe, a hegy fölött sápadt fénysáv derengett: megmenekültek.

A következő néhány hónapban mindent elolvasott, amit csodálatos gyógyulásokról vagy garantáltan hatékony csodaszerekről olvasni lehetett (ezeket többnyire életvidám és meglepően fiatalos külsejű öregurak természetették saját kiskertjükben isten háta mögötti falvakban). „Küldjél neki Alfában gyógyító energiákat!” – tanácsolta egyik barátjának. A másik úgy vélte, jobb, ha E. nem kísérletezik ilyesmivel, viszont megígérte, hogy megadja Á. nevét és laccímét egy sámánnak, aki távgyógyítással foglalkozik igen jó eredménnyel. Aznap, amikor Á.-nak az első sugárkezelést kellett kapnia, E. elhatározta, hogy nem eszik egy falatot sem. Délután, útban hazafelé hirtelen ötlettől vezérelve belökte annak a kis templomnak az ajtaját, amelyik előtt mindennap elhaladt, de addig még soha nem jutott eszébe betérni. A templom előterében a falra és a belső ajtóra mindenféle hirdetményt ragasztottak, az egyikén nyílt homlokú, aranyszőke fiú és lány szaladt kacagva, kézen fogva egy pipacsos mezőn, a másíkról kerek szemüveget viselő, kissé gyomorbeteg képű, öreg pap nézett szúrós szemmel a belépőre. Odabenn hűvös volt, gyertyaszag, töredezett kőlapokra ferdén betűző napsugarak, karcsú vázákban fehér, poros művirágok. Egy kék-fehér, rózsafüzért szorongató szobor előtt letérdelt a kifakult, bordó plüssτέρdeplőre, és a kiaggatott táblácskák aranybetűs, hálaadó feliratait olvasgatta egy darabig tompán, üres aggyal, aztán felállt, és hazament.

Egy ideig nem változott semmi. Á. rendszeresen fölhívta a kontrollvizsgálatok után: a folyamat egy időre mintha megállt volna, a daganat nem nőtt, igaz, nem is zsugorodott. E. úgy élt napról napra, ahogyan azok élhetnek, akiknek olyan helyre épült a házuk, ahol bármikor előntheni az árvíz vagy elsodorhatja a lavina: ha évekig, évtizedekig nem történik semmi, nyilván az ilyen házak lakói is idővel egyre valószínűtlenebbnek érzik a katasztrófa lehetőségét, többé-kevésbé meg is feledkeznek róla. Aztán egyik délután megszólalt a telefonja:

– Otthon vagy? – kérdezte a férje tompa, távoli hangja.

Amikor ajtót nyitott neki, a homályos előszobában még nem látta tisztán Á. arcán és alakján a betegség okozta rombolást, csak annyit vett észre, hogy sovány, sokkal soványabb, mint amikor megismerte. E. agyán átvillant, hogy talán ilyen lehetett kamaszkorában, amikor ő még nem ismerte. Csak amikor már odabenn voltak a szobában, akkor látta meg a beesett halálfejecot, a lassú, tétova mozgást – mintha a lesóványodott tagoknak nehéz lett volna legyőzniük a levegő ellenállását – és a jóságos, kék szempár tétova, riadt és segélykérő pillantását.

– Csontáttét – mondta a férje, és óvatos, víz alatti mozgással leereszkedett az egyik fotelbe. – Nahát, ez még megvan? – emelte föl lassan, vigyázva a könyvespolcra a kukoricaháncsból font macskát, amit E. még valamikor az ősidőkben kapott tőle, már nem emlékezett, milyen alkalomból. – Elnézést, egy kicsit kábult vagyok a morfiumtól... – tette hozzá.

Á.-nak másnap reggel kellett bemennie a kórházba valamilyen vizsgálatra vagy kezelésre, amelyet a szülővárosában nem tudtak elvégezni. Fekete, elegáns válltáskájában hozta magával a pizsamáját, papucsát és fogkefét. Enni nemigen tud, mondta, amikor E. felajánlotta, hogy vacsorát főz neki, de egy sört esetleg meginna. Amikor E. megkérdezte, szabad-e alkoholt innia a fájdalomcsillapító mellett, a férje csak elhúzta a száját, és legyintett.

E. bekapcsolta a tévét, mert fölfedezte a műsorban, hogy valamelyik adón, talán a Spektrumon, azt a német városkát mutatják, ahol annak idején együtt jártak. A filmen csakugyan viszontláttak néhány ismerős helyszínt: a gótikus katedrális környékét, a főteret, a cukrászda homlokzatát, ahol egyik nap reggeliztek. Á. emlékezett rá, hogy a szálláson a háziakat, akik megkínálták őket egy tál eperrel, Holzschuének hívták, Frau és Herr Holzschuének. E. erre már nem emlékezett, hirtelen az eszébe villant viszont annak a kocsmának a neve, ahol kicsit becsíptek, és utána dúdolva, ütemre trapoltak hazafelé a nyáriasan enyhe, gótikus éjszakában.

– És volt valahol egy park, ahol mókusok voltak... És egy széles lépcső vezetett le a vízhez! – erösködött, de a férje csak a fejét rázta, nem emlékezett se a lépcsőre, se a mókusokra.

Aztán lefeküdtek, mert Á.-nak másnap korán kellett kelnie. Á. néhány percre eltűnt a fürdőszobában, aztán előjött pizsamában és papucsban, mintha minden este ott szokott volna elaludni E. mellett a szétnyitható ágyon. Egy kicsit még olvastak, egymásnak vetett háttal, aztán leoltották a kislámpát. Á. fölajánlotta, hogy inkább a kanapén alszik vagy valamilyen karosszékekben, mert amióta ennyire lefogyott, nem tud sokáig egy testhelyzetben megmaradni, és félt, hogy fölébreszti E.-t a forgolódásával. De E. arra kérte, legalább próbálják meg, hátha mégis el tudnak aludni egymás mellett. Á., már félálomban, motyogott valamit arról, hogy nagyon fáradt, aztán a következő pillanatban már aludt is, a feje E. karján.

Á. mozdulatlanul, összekuporodva feküdt, és görcsösen, kapkodva lélegzett. E. nem tudott elaludni. A karja elszibbadt, de nem merte megmozdítani. Egész testét, még az érzéketlen karját is elöntötte a már-már elviselhetetlen, tehetetlen gyöngédség, olyan erővel, ahogyan még annak idején, a kapcsolatuk kezdetén sem. Szeretett volna tenni valamit, szerette volna fölajánlani valami láthatatlan hatalomnak, hogy megfelezi Á.-val a hátralévő éveit, vagy fölkapni azt a csont és bőr testet, és elrohanni vele valahová, ahol mindketten biztonságban lesznek. Aztán mégiscsak elaludt, de hamarosan rettenetes szívdobogásra riadt föl. Mintha az álma folytatódna, vagy inkább mintha

csak átaludta volna magát egy másik álomba: látta a vekker világító számlapjának beteges halványzöldjét, amint három óra húsz percet mutat, látta az utcai lámpa fényében a bútorok nagy, sötét tömbjeit, és látta, vagy inkább csak sejtette, hogy valaki ül az egyik karosszékben. A következő pillanatban ráébredt, hogy Á. az: csak hogy az előbb, álomban, Á. már meghalt, és el is temették, és most a féllálom kábulatában egy pillanattal azt hitte, biztosan a másvilágról jött vissza, hogy elköszönjön tőle. Megpróbált megszólalni, beszélni hozzá, de a következő pillanatban az álom újra magával rántotta egy másik időbe, ahol mindez még nem történt meg, vagy ha meg is történt, csak valamilyen nem végleges, visszafordítható formában, ahogy egy film vagy egy színdarab eseményei történnek meg a bennük szereplő színészekkel.

Legközelebb arra ébredt, hogy Á. teljesen felöltözve, indulásra készen hajlik föléje: ő már hajnal óta fenn van, mondta, és lekapcsolta a vekkert, nehogy őmiatta E. is korábban ébredjen a kelleténél. Most viszont már indulnia kell a kórházba. E. kikísérte az előszobába: szeretett volna felöltözni és vele menni legalább a kórházig, de Á. elhárította, mondván, nincs már annyi idő, és különben is... E. szerette volna arra kérni, hogy maradjon vele, hogy a kezelés után jöjjön vissza hozzá, és töltsék együtt, ami még hátravan, de tudta, hogy ez lehetetlen, és hogy ehhez nincs is joga: nem ő, hanem a pasztellszínű és szófukar I. lesz majd mellette az utolsó hetekben, sőt, talán az utolsó pillanatban is. Hát csak annyit mondott:

– Szeretlek! – Aztán még hozzátette: – Igazából soha nem számított senki, csak te...

A férje bólintott, szórakozottan, mint aki olyasmit hall, amit már úgyis tud, és előkotorta a zsebkendőjét a kabátzsebéből (nagy, gondosan vasalt vászonzsebkendő volt, a férje soha nem használt papír zsebkendőt).

– Ne bőgj! – mondta, és gyöngéden megtörölgette a zsebkendővel E. könnyes szemét és taknyos orrát. – Ne bőgj, lesz még alkalom... – tette hozzá.

De ebben tévedett: nem lett több alkalom.

– Ne bőgj! – mondta G., és szabad kezével odanyújtott neki egy papír zsebkendőt, mert látta, hogy hiába keresgél a táskájában. – Itt most kiteszlek! – tette hozzá. – Nekem tíztől órám van!

– Nem, persze, mindjárt abbaahagyom... – E. gombóccá gyúrta a csuromvizes zsebkendőt, és megpróbálta beleeróltetni a kocsis hamutartójába. – Csak olyan igazságtalan... Miért éppen ő?

– Miért éppen más? – G. vállat vont. Belekotort a táskájába, és E. kezébe nyomta a lakáskulcsát. – Próbáld meg nem elveszíteni! Odatalálsz? Négy körül megjövök!

A temető – jobban mondva inkább temető, mert kettő is volt egymás mellett, talán a régi és az új vagy a katolikus és a református? – a város szélén feküdt. Előtte nagy, nyílt térség, ahol a fák között rengeteg kocsis parkolt. Míg G. autójában ült, újra eleredt a hó, ritkás, fátyolos rétegben borította az autók tetejét. Az egyik frissen érkezett autóból gyászruhás emberek szálltak ki, két férfi, két nő. Megindultak az egyik temetőkapu felé, E. tétován követte őket. A ravatalozó vörös téglás épülete előtt már sokan ácsorogtak. E. odacsúszkált a jeges úton a bejárathoz, lerakta szalagatlan koszorúját a többi közé, és egy pillanatra a szemé sarkából szemügyre vette azokat, akik kétoldalt a padsorokban ültek. A pasztellszínű és szófukar I.-t kereste közöttük, de az egyetlen nő, aki nem volt még öregasszony, hatalmas volt, sötét hajú és tagbaszakadt, az arca na-

gyon vörös, talán a hidegtől vagy a sírástól. Nem látta a két fiút sem, Á. két fiát, csak egy nyolc év körüli vézna kislányt, aki egy fejkendő öregasszony mellett ült, és szemlátomást nagyon unatkozott. A padsor távolabbi végén gyerekesen kerek arcú, galambosz, bajszos öregember ült: vörösre volt sírva a szeme, és abban a pillanatban is, amikor E. odanézett, éppen belezokogott egy nagy, gyászszegélyes fehér zsebkendőbe.

E. kifurakodott a zsúfolt ravatalozóból, és odakinn csatlakozott a vélhetőleg távoli ismerősökből, szomszédokból és kollégákból álló gyülekezethez. Azon gondolkodott, vajon miért nem látja É.-t – vagy mégis ő lenne a vörös arcú asszony? talán a szomorúságtól hízott meg ennyire az utóbbi időben? –, és hogy vajon ki lehetett a bajszos, síró öregember? Bizonyára közeli rokon, de E. úgy tudta, sem Á.-nak, sem I.-nek nem él már az apja. Lehetséges, hogy valójában semmit nem tudott Á. életéről? Lehet, hogy Á. mindazt, amit neki elmondott, csak úgy kitalálta, mint ahogy ismeretségük kezdetén gyakran talált ki játékból nem létező természeti törvényeket, hogy ugrassa az efféle dolgokban rendkívül tudatlan E.-t.

Odabenn közben elkezdődött a gyászbeszéd, onnét, ahol állt, E. semmi mást nem hallott belőle, csak a szónok hanghordozását, amely olykor érzelmesbe csapott át, majd visszatért a patetikus-ünnepélyeshez. E. gondolatai elkalandoztak: eszébe jutott egy éjszaka, amit Á.-val kettesben töltöttek egy faluban, a hegyekben. Ez még az első évben volt, nem sokkal azután, hogy összeházasodtak: derűsek voltak, büszkék frissen elnyert önállóságukra, és gyermeki bizalommal néztek a jövő elé. Egyik éjszaka E. arra riadt föl, hogy a férje beszél hozzá, nagy nyomatékkal, mintha kétségbeesetten próbálná meggyőzni valamiről, de akármilyen feszülten figyelt is, képtelen volt a szavai értelmét kihámozni, bár magukat a szavakat tisztán hallotta. Megrémült, mert azt hitte, hirtelen elveszítette a beszéd megértésének képességét. „Nem értem!” – dadogta rémülten, a férje fölé hajolva, aki válaszul csak megvetően morgott valamit. Fölkattintotta a kislámpát, hogy az arcába nézzen, és látta, hogy csukva van a szeme. A lámpafényt még így, álmában is érzékelhette, mert odavetett még neki néhány értelmetlen, gyűlölködő szót, aztán az oldalára fordult, el a fénytől, és néhány pillanat múlva halhalkan horkolni kezdett. Most, ahogy ott állt az újra meginduló hóesésben, és a fülét erőltette, hogy legalább egy-két szót elkapjon a gyászbeszédéből, azon töprengett, hogy akkor, ahelyett, hogy megkönnyebbülten elfordult és néhány perccel később maga is elaludt volna, miért is nem rázta föl álmából a férjét, hogy megkérdesse tőle, mit álmodott, és mit akart vele közölni olyan kétségbeesetten álmában. Talán akkor minden másképp lett volna, gondolta.

Odabenn közben véget érhetett a gyászbeszéd. A bejárat előtt összetorlódott tömeg engedelmesen kettévált, ahogy a két férfi, vállán a koporsóval, elindult a kis fekete furgon felé. Ahogy elhaladtak előtte, E. összezavarodva, értetlenül bámult a koporsó oldalára dőlt aranybetűkkel fölfestett névre: még soha életében nem hallotta. Egy pillanatra olyan megkönnyebbülés fogta el, mint azt, aki rossz álomból ébredve rájön, hogy csak álom volt az egész. – „Hát akkor mégse halt meg!” – gondolta ujjongva, aztán – miközben a két férfi egy lökéssel becsúszta a koporsót a furgonba, és a második viszsza a még mindig két külön csoportban álldogáló gyászolók közt a koszorúért, hogy azokat is fölhajigálja a furgonra – megértette, mi történt.

(– Te szerencsétlen! – csapta össze a kezét G. késő délután, amikor hazatért a tanításból. – Legalább ötször mondtam neked, hogy az új temetőben lesz, nem a régiben! Vagy elfelejtettem volna? Mostanában mindent elfelejtetek! – tette hozzá, és kacéran,

félrehajtott fejjel mosolygott, már egészen úgy, mint holmi rosszcsont öregasszony, aki tudja, hogy szerettei gyöngéd elnézéssel fogadják a megpróbáltatásokat, amelyeket testi-lelki hanyatlásával okoz nekik. – Még jó, hogy nem írtam semmit a koszorúra... – tette hozzá eltöprengve.)

Mivel G.-t csak késő délutánra várta, E. nem maradt otthon az üres lakásban, hanem sétálni indult. Mindössze néhányszor járt itt korábban: első ízben még egyetemista korukban jöttek le Á.-val, hogy megismerkedjen Á. félénk és aggodalmas szüleivel, akik kezdettől fogva félénken és aggodalmasan elleneztek a kapcsolatukat. A városról csak homályos emlékképei maradtak, de ahogy elindult a belváros felé, meglehetősen bizton-sággal fordult be a megfelelő utcákba, tehát valamilyen öntudatlan módon mégiscsak emlékezett rá. Találomra ödöngött a belvárosban, és a kirakatokat nézegette. Az egyikben combtőben elvágott, csíkos, csipkés és flitteres harisnyákba bújtatott kaucsuklábak sorakoztak, egy másikban bekapcsolt tévékészülékek, turbános terroristavezér szegezte tizenöt példányban a nézőkre bársonyos, paranoid pillantását. Egyik keskeny utcában, szűk, cipésműhelyre emlékeztető üzlethelyiség fölött az Erotik Centre felirat állt, a kirakatban csak egy videokazetta, borítóján két, mindössze fekete harisnyakötőt viselő szőke lány emelte két kézzel, kínálgató mozdulattal egymás felé hatalmas keblét. E. tulajdonképpen azt a házat szerette volna megtalálni, ahol Á. lakott a pasz-tellszínű és szófukar I.-vel, de hiába erőlködött, nem bírt visszaemlékezni az utca nevére. Visszafordult, és elindult találomra kifelé a belvárosból. Rövidesen egy széles utcába ért, ahol a járdát fák szegélyezték – a környék valahogy ismerősnek tűnt. Az utca közepe táján, maga sem tudta, miért, megállt egy sokablakos, kocka alakú építmény előtt – talán iskola vagy irodaépület lehetett. Hirtelen ráébredt, miért olyan ismerős ez a környék: a legelső alkalommal, amikor itt jártak, nagyobb sétát tettek a városban. Ezen az utcán igyekeztek hazafelé, késő este, és elhaladtak egy üres telek mellett (ezen állt most ez az irodaépület). Mivel még nem voltak házasok, Á. félénk és aggodalmas szülei külön szobában ágyaztak nekik, és már két napja nem sikerült kettesben maradniuk. A legközelebbi utcalámpa meglehetősen messze volt az üres telektől, amelyen akkoriban kezdhették el az építkezést, mert a telek végében nagy, sűrű betonkeverő körvonalai sejtettek a homályban. Korábban esett, a sötétben mindhiába próbálták kikerülni a mély pocsolyákat, érezte, ahogy beömlik a szandáljába a víz. A betonkeverő tövében állapodtak meg, és mindjárt csokolózni kezdtek. E.-re, ahogy az épületet bámulta, hirtelen olyan erővel tört rá az emlékezés, hogy egy pillanatra még az ázott fű szaga is ott volt az orrában, és még a pocsolya hideg nedvességét is érezte a lábfejen. Érezte, ahogy a dereka nekinyomódik a betonkeverő oldalának, és egy másodperc töredékére mintha Á. száját is ott érezte volna a magáén.

Kisütött a nap: elmosódott, vakító foltok gyulladtak a járda mellett parkoló kocsik motorházán. Egy csapat galamb robbant elő egy háztető mögül, és átrepült az utca fölött: tükröképük egy pillanatra ott lebegett megsokszorozva a tükrös irodaablakokban, árnyékuk elvált tőlük, és végiglobogott az épület falán. Aztán eltűntek.